

Otilia **DANDARA**

Universitatea de Stat din Moldova

În perioada când se acceptă diversitatea ideilor, modul de a gândi și acționa în contextul unui cod moral centrat pe valorile general umane, educația în baza variatelor teorii pedagogice devine o necesitate.

Recunoscute într-o măsură mai mare sau mai mică, școlile de alternativă sînt/au devenit o realitate în Republica Moldova. O instituție de învățămînt, de fapt un sistem educațional, a cărui activitate se deosebește substanțial de activitatea școlii tradiționale, este școala Waldorf, axată pe pedagogia lui Rudolf Steiner (1861-1925).

Școlile Waldorf pledează pentru un spirit nou într-o lume în transformare rapidă; o concepție materialistă asupra lumii și ființei umane nu mai este suficientă pentru a răspunde exigențelor societății moderne. Viitorul impune o schimbare fundamentală în modul nostru de a gândi; individualitatea umană ca entitate spirituală independentă ar trebui să fie punctul de pornire pentru toate eforturile de reînnoire a societății noastre. Bazate pe cunoașterea profundă a naturii umane, principiile pedagogice ale lui R.Steiner (pedagogia Waldorf) pot fi rezumate astfel: aptitudinile intelectuale, artistice, morale sînt dezvoltate în mod egal; programa de studii a fiecărei școli este elaborată individual și presupune un echilibru între teorie și practică. Materiilor artistice și științifice li se acordă aceeași importanță. La nivel de școală secundară sînt prevăzute cursuri practice de agricultură, silvicultură și de cunoaștere a mediului social. Predarea este considerată și realizată ca o artă. Cadrele didactice acționează asemeni unor artiști, ale căror deziderate sînt de a ajuta copilul să descopere și să iubească lumea din jurul lui. Scopul lor nu este suprasaturarea copilului cu cunoștințe, ci cultivarea propriilor facultăți.

În practica de zi cu zi accentul nu se pune pe "Ce este posibil?" sau "Ce se memorizează mai bine?", ci, mai degrabă, pe "Ce este interesant și poate stimula copilul la stadiul actual de dezvoltare?". De aceea, nu există selecție sau specializare timpurie și corigență. Diversitatea din fiecare clasă reflectă diversitatea mediului uman, ca bază socială a procesului educațional.

Sarcina cadrelor didactice este să trezească aptitudinile latente ale copilului pentru a permite individualității sale profunde să iasă la iveală și să evolueze: astfel, el este ajutat să găsească relația justă între individualitatea sa și ființa fizică,

Particularitățile organizării procesului educațional în școala Waldorf

între ambianța sa și societatea actuală în care urmează să se integreze.

Prima școală de acest tip a fost înființată la Stuttgart în 1919 de Rudolf Steiner, la rugămintea lui Emil Molt, conducătorul fabricii de țigări "Waldorf Astoria", ca răspuns la inițiativa angajaților ei. Școala liberă Waldorf era o expresie a căutării de înnoire socială prin renovarea sistemului de educație din Germania după dezastrul din primul război mondial.

Curînd, școli similare iau naștere și în alte orașe din Germania, iar mai apoi în Olanda, Anglia, Elveția etc. În anii regimului fascist din Germania, ele au fost interzise. După cel de-al doilea război mondial însă, școlile Waldorf capătă o răspîndire tot mai largă în lume. În 1970 numărul lor ajunge la 100, peste zece ani la 200, iar în ultimii douăzeci de ani – la peste 800. Astăzi acest val al inițiativelor Waldorf s-a transformat într-o mișcare internațională, care include, în afară de școli, peste 1200 de grădinițe, circa 300 de instituții de pedagogie curativă pentru copii cu deficiențe, 80 de seminarii și instituții de învățămînt superior pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice. Se editează reviste pedagogice, lucrări metodice, activează ateliere și fabrici specializate în producerea materialelor și inventarului necesar școlilor Waldorf. Se desfășoară festivaluri artistice, congrese și simpozioane științifice naționale și internaționale.

Regimurile totalitare, pînă nu demult, au ignorat respectiva pedagogie. Dar, o dată cu prăbușirea "cortinei de fier", are loc și aici o răspîndire largă a școlilor Waldorf – Polonia (3), Ungaria (13), Cehia (7) etc.

Interesul față de această pedagogie cu adevărat liberă, motiv pentru care a fost neglijată și criticată mulți ani, crește și în spațiul ex-sovietic. În ultimul deceniu, școli Waldorf au fost înființate în Rusia (18), Ucraina (12), Estonia (7), Letonia (4),

Azenia **ALBU**

Școala Waldorf, mun. Chișinău

Georgia (1), Kîrgîzstan (1) etc. Din 1990 la Moscova și din 1991 la Sankt-Petersburg funcționează seminarii pedagogice Waldorf pentru pregătirea cadrelor didactice.

O amploare deosebită a căpătat mișcarea Waldorf în România. Primele instituții au fost constituite în anul de învățămînt 1990/91, iar în 1999/2000 existau deja 147 de clase și 39 de grupe în școlile și grădinițele de stat din 27 de localități, precum și grădinițe și școli ce funcționau separat în 10 localități. Este un exemplu fără precedent de implementare rapidă a școlilor de alternativă în învățămîntul de stat. Din 1996, la București funcționează Colegiul Universitar de institutori Waldorf.

Creată din inițiativa unui grup de părinți și pedagogi, școala Waldorf din mun. Chișinău este un complex instructiv-educativ, o școală de alternativă în cadrul învățămîntului de stat, care are autonomie pedagogică și include învățămîntul preșcolar (grupe de grădiniță), învățămîntul primar (cl.I-IV), gimnazial (cl.V-IX), mediu de cultură generală (cl.X-XI) și liceal (cl. XII).

Instituțiile Waldorf sînt înființate din dorința copiilor de a învăța la o astfel de școală, din dorința părinților de a-și instrui copiii altfel decît au învățat ei, din dorința profesorilor de a preda și a educa în plină libertate de gîndire și acțiune, pentru a putea folosi pedagogia ca artă, în mod creativ. Datorită acestor instituții în sistemele educaționale din lume are loc o spiritualizare a învățămîntului.

Baza teoretică a școlii Waldorf este antropozofia (știința spirituală despre om) elaborată de Rudolf Steiner, care s-a angajat să orienteze educația în funcție de condițiile de viață și de dezvoltare a copilului, independent de interesele politice, economice și religioase. El scria: "Predarea și instruirea în școală trebuie să izvorască numai din cunoașterea omului în devenire și înzestrării sale individuale... Nu este semnificativă întrebarea: ce trebuie să știe și să poată omul în societatea timpului său?, ci: cu ce este dotat omul și ce poate fi cultivat în el? Doar atunci va fi posibilă completarea societății cu noi forțe, exponente ale generației în formare" [2, p.28]. Rudolf Steiner, ca și mulți predecesori, considera că instruirea și educația se bazează pe cunoașterea adevărată a individului, fundamentată pe ideea tripartitei, adică concepția despre om ca despre o ființă unitară alcătuită din trup, suflet și spirit. Orice altă abordare ar fi incompletă sau unilaterală. Această concepție este întemeiată pe tradiții vechi elaborate de omenire în decursul evoluției sale istorice.

Principiile pedagogice constituie baza normativă a procesului educațional orientat spre realizarea obiectivului major al școlii Waldorf – dezvoltarea firească, liberă a omului, prin armonizarea componentelor sale fizice, sufletești și spirituale, în conformitate cu etapele de vîrstă; învățarea omului cum să învețe de la viață pentru integrarea lui în societate ca personalitate liberă, sănătoasă, activă, creativă și responsabilă. Acest scop poate fi atins printr-o profundă cunoaștere a ființei umane de către profesori, educatori, părinți și prin tendința de colaborare a tuturor factorilor în vederea formării/dezvoltării la copii a capacităților intelectuale, artistice, practice și a cultivării înalțelor valori morale.

Un alt principiu fundamental al școlii Waldorf pornește de la libertatea deplină a profesorilor (autonomie pedagogică) în activitatea instructiv-educativă, bazată pe simțul înaltei

responsabilități față de copii, părinți și Colegiul Profesoral. *Numai un pedagog liber poate fi creativ și numai un educator liber și creativ poate educa personalități creative și autonome.* Principiul libertății se manifestă și prin faptul că evaluarea cunoștințelor și stimularea elevilor nu se face prin note. Cadrele didactice își formează, prin observație, în procesul activității de predare o imagine despre cunoștințele, capacitățile și neajunsurile fiecărui elev. Aceste concluzii sînt comunicate în discuții individuale și colective pe parcursul anului, apoi informația este adusă la cunoștința părinților printr-o caracterizare anuală. Autoritatea învățătorului are o deosebită importanță pentru copiii de 7-14 ani. Dascălul este cel ce va întruhipa această autoritate blîndă, dar hotărîită pe care copilul o va respecta. Din aceste considerente, este încurajată predarea tuturor (majorității) disciplinelor de către un profesor, dacă el poate garanta eficiență sporită. Astfel, pentru mai multă siguranță, unele obiecte, printre care și cele pentru examenul de capacitate, sînt predate de profesorii de specialitate.

Nici examenele nu se află în centrul interesului pedagogic al școlii Waldorf (prin provocarea concurenței acestea traumează dezvoltarea normală a copilului). Ele sînt impuse de circumstanțe: centralizarea sistemului de învățămînt din Republica Moldova și cerințele unice de înmatriculare în instituțiile din nivelul superior. Susținînd examenele, elevii primesc certificatele de absolvire respective.

Procesul didactic în școala Waldorf ține cont și de următoarele principii:

- Principiul învățămîntului multilateral, care corespunde naturii tripartite a ființei umane: trup-suflet-spirit sau voință-simțire-gîndire;
- Principiul pedocentrismului: orientarea școlii (educatorilor și profesorilor) și a părinților spre copilul real, fără a tinde să realizeze concepții subiective despre predare și educație;
- Ideea dezvoltării pe baza concepției goetheene despre metamorfoza organică. Dezvoltarea copilului în trepte septenale, proces în care au loc transformări esențiale ale unor calități în altele;
- Principiul corelației între vîrstă și predare presupune o coordonare permanentă între alegerea materialului, tehnologia didactică și caracteristicile psihopedagogice de vîrstă ale copiilor, precum și perspectivele dezvoltării lor;
- Legătura strînsă între activitatea cognitivă și cea afectiv-volitivă a copiilor în procesul prelucrării materiei studiate. Accentul nu se pune pe **noțiuni**, ci pe **imagini** vii (în școala primară) și **fenomene** esențiale (în clasele mari);
- Principiul corelației cu condițiile spirituale, istorice, culturale ale locului și timpului său;
- Principiul orientării învățămîntului spre practica vieții. Instruirea teoretică este efectuată în funcție de realitățile vieții. Prin intermediul materiilor de studii copiii fac cunoștință cu lumea înconjurătoare;
- Principiul abordării general umane în procesul de învățare.

Școala nu este un promotor al intereselor profesionale. Totodată, ea consemnează sărbătorile care sînt parte integrantă

a vieții culturale a multor țări și popoare (Crăciunul, Paștele etc.).

Importanță în activitatea învățătorului-diriginte este observarea dezvoltării fiecărui copil, a proceselor ce au loc în sufletul lui, a aptitudinilor ce urmează a fi valorificate. Aceasta, precum și conținutul disciplinelor, formele de lucru la lecții, organizarea zilei de studii și a ritmului anului de învățământ – toate se bazează pe cunoașterea profundă a copilului în evoluție, pe stabilirea unor relații sincere, de stimă și dragoste reciprocă.

Valoarea educativă a procesului conceput conform teoriei lui R.Steiner constă în posibilitatea angajării omului în devenire în variate forme de activitate. Spre deosebire de școala tradițională, în care se obișnuiește organizarea unor activități în afara orelor de curs, modalitățile școlii Waldorf pot fi apreciate ca elemente ale unui întreg, ce au scopul de a se completa reciproc. Diversitatea lor contribuie la realizarea reușită a integrității personalității.

Decadele anului, orele de bază, serbările lunare, jocurile dramatice (spectacolele), iarmaroacele sînt “trăite” de toți cei implicați în proces: elevi, dascăli, părinți. În contextul vieții școlare Waldorf, nu se face o delimitare strictă între variate forme de organizare a educației, spre deosebire de școala tradițională, în care locul și rolul lecției sînt esențiale.

Există un specific al folosirii mijloacelor didactice. Școala Waldorf nu insistă asupra utilizării manualelor, pentru că alegerea lor presupune o anumită doză de subiectivitate (nu întotdeauna Ministerul Educației selectează cele mai reușite manuale sau nu întotdeauna sînt elaborate manuale bune).

În scopul promovării principiilor educaționale ale pedagogiei lui Steiner materialul predat este înscris de elevi în caiete de “epocă”. Temele de acasă sînt pregătite în baza diverselor surse: creștomaii, cărți, reviste, chiar și manuale, dacă corespund nevoilor. Astfel, elevii devin posesorii unei biblioteci de “cărți” scrise de ei înșiși (conspete bogat ilustrate).

Într-un mod specific este eșalonat conținutul procesului educațional. Materiile de bază sînt predate în “epoci” de cîte 3-4 săptămîni. Într-un modul (numit epocă), zilnic, primele două ore fără pauză, clasa studiază, de exemplu, matematica. Astfel, pe parcursul unei epoci, poate fi înșușită chiar și materia prevăzută pentru un an școlar, ritmul de lucru fiind deosebit de eficient. Urmează alte epoci, elevii reîntîlnindu-se cu matematica doar peste cîteva luni. “Nu uită ei oare totul pînă atunci?” veți întreba. Desigur, uită. Acest aspect însă constituie un punct forte al școlii Waldorf, deoarece este singura din lume care folosește în procesul de instruire uitarea, considerată dușmanul nr. 1 al învățării. Un elev ideal este considerat, de regulă, acela care ține minte tot ce a învățat, înregistrează ce aude, ca un casetofon, și este gata să reproducă informația la orice oră. În școala Waldorf acest proces natural de protecție

a memoriei este perceput drept aliat. În primul rînd, pentru că, uitînd ce a asimilat la matematică, elevul se va putea dedica din plin unui nou domeniu, de exemplu, literaturii. În al doilea rînd, după ce matematica a fost uitată aparent complet, la reîntîlnirea cu această știință, elevul își va reaminti mult mai intens cele învățate.

Dar nu toate materiile participă la acest carusel al epocilor. Sînt predate în sistem modular limba maternă, matematica, fizica, chimia, istoria, geografia și științele naturii. Celelalte materii, numite generic abilități, adică limbile străine, educația fizică, desenul, dar și activitățile artistice, orele de exerciții la matematică și limba maternă apar în orar după cele două ore de epocă în fiecare zi.

Iată, pentru exemplificare, orarul clasei a V-a.

Orar săptămînal

Planificarea epocilor pentru cursul principal

Semestrul I		Semestrul II	
Biologia	3 săptămîni	Lit. română	3 săptămîni
Geografia	4 săptămîni	Istoria	4 săptămîni
Limba Română	3 săptămîni	Matematica	2 săptămîni
Matematica	4 săptămîni	Limba română	3 săptămîni
Istoria	4 săptămîni	Matematica	2 săptămîni
		Biologia	2 săptămîni

Ponderea ridicată a cursurilor artistice și a celor practice iese în evidență imediat ce vezi orarul. De ce? Școala Waldorf nu este o școală de profil, dar aici se stăruie asupra echilibrului dintre activitățile artistice, practice și cele intelectuale. În sistemul clasic de învățământ acest raport este total dezechilibrat în detrimentul laturii artistice și a celei practice. Din acest punct de vedere, școala Waldorf propune o educație echilibrată, oferindu-i fiecărui copil ceea ce i se potrivește, precum și o inițiere în domeniile pentru care nu are înclinații, dar care sînt necesare unei formări complexe.

Spre deosebire de școala tradițională, pedagogia Waldorf are o cu totul altă viziune asupra evaluării. Adulților le-ar părea ridicolă notarea zilnică a activității desfășurate. Cu toate acestea, copiii noștri sînt notați timp de 12 ani. Ce se va întîmpla dacă elevii nu vor fi notați? Majoritatea profesorilor consideră că aceștia nu vor mai învăța, deoarece nota constituie un instrument de impunere și pedeapsă, de disciplinare a elevului. În multe cazuri, profesorii nu realizează că elevii nu au nevoie de bici, că ei posedă un impuls natural puternic pentru învățatură, pentru nou. Acest impuls, mînuit cu dibăcie, face inutilă prezența notelor, transformînd școala într-o continuă bucurie.

Cum se desfășoară procesul de învățământ din școala Waldorf în absența notelor? Orele sînt mult mai libere, elevii fiind deosebit de deschiși. Elevii buni sînt oricînd dispuși să-și ajute colegii aflați în dificultate. În general, ei au o motivație

Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri
Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal
Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal
Desenul geometric	Limba română	Matematica	Limba engleză	Muzica
Limba engleză	Limba franceză	Euritmia	Muzica	Limba franceză
Ed.fizică	Abilități practice	Lucrul manual	Religia	Euritmia
Ed.tehnică	Abilități practice	Pictura	Educația fizică	Lucrul manual

intrinsecă, dorință de cunoaștere, convingeri și atitudini pozitive față de proces.

Elevii efectuează regulat teme și lucrări de control, care au drept scop informarea lor despre nivelul cunoștințelor și aptitudinilor. Lipsa notelor exclude în mod firesc fenomenul copiatului, demonstrând că orice viciu este determinat de anumite circumstanțe.

Există o corelație directă între evaluare și tipul de disciplină format, evaluarea din școala Waldorf contribuind la formarea unei discipline conștiente. Aprecierea cunoștințelor și competențelor elevilor se face prin verificări curente și periodice – orale, în scris și practice. Rezultatele la învățătură, după cum s-a menționat anterior, nu se notează, deoarece ele nu pot reflecta nici complexitatea dezvoltării generale a elevilor, nici performanțele obținute. Notele sînt pentru elevi niște stimulenți exteriori, mult mai ineficienți decît stimulenții interiori, cultivați în școala Waldorf.

Cum află însă părinții despre activitatea copilului? Pe parcursul anului învățătorii-diriginți și profesorii, urmărind dezvoltarea generală a elevului și apreciind calitativ reușita lui în baza lucrului la lecții, probelor scrise și a controlului caietelor, informează părinții permanent și detaliat despre cunoștințele, capacitățile și problemele copilului. În plus, părinții pot vedea caietele de epocă și agendele în care profesorii fac aprecieri scrise; cele învățate sînt prezentate și în cadrul unor activități (concerte lunare, de sărbători etc.).

La sfîrșitul anului școlar elevii primesc certificate de absolvire a clasei respective cu o caracterizare a progreselor lui, la fiecare obiect din planul de învățămînt, și cu schimbările în dezvoltarea intelectuală. Caracterizarea anuală, discutate și aprobate de Colegiul Profesorat al școlii, conțin:

- în clasele I-III – aprecierea dezvoltării generale a copilului (adresată părinților); elevilor li se oferă o poezie individuală (“poezia sufletului”) sau o povestire scurtă în care se propune, în mod artistic, un imbold pentru evoluția lor ulterioară;

- în clasele IV-VIII – o caracterizare scrisă a rezultatelor la învățătură cu un caracter educativ și stimulator adresată elevului. Munca este apreciată doar în raport cu capacitățile lui individuale;
- în clasele IX-XII – se propune o caracterizare obiectivă adresată elevului pentru a-i dezvolta simțul autoevaluării.

Punînd accentul pe persoană, și nu pe proces (așa cum se obișnuiește în școala tradițională), școala Waldorf reușește să-i formeze personalității calități necesare inserției sociale: încrederea în forțele proprii, deschiderea spre comunicare, empatia. Experiența pedagogică a acestor instituții a anticipat multe probleme esențiale ale reformei actuale din învățămînt. În școlile Waldorf a fost realizat, încă din prima jumătate a sec. XX, dreptul tuturor cetățenilor la învățătură, egalitatea posibilităților și egalitatea persoanelor în cadrul învățămîntului general. Conținutul instruirii se schimbă permanent, ținîndu-se cont de progresul științei și civilizației, de dezvoltarea capacităților individuale ale omului și a necesităților sociale. Pentru pedagogia Waldorf este caracteristică unitatea teoriei și practicii, precum și realizarea principiului reformei mobile în învățămînt, în condițiile căreia nu se creează un nou sistem, ci are loc o reînnoire și o transformare a celui existent.

Pedagogia Steiner dispune de un potențial enorm care abia a început să se manifeste. Principiile și metodele ei merită și trebuie să aibă o influență esențială asupra procesului instructiv-educativ din școlile tradiționale, pentru care școala Waldorf poate deveni un izvor de idei și de inovații.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Calgren, F., *Educație pentru libertate. Pedagogia lui Rudolf Steiner*, Cluj Napoca, 1996.
2. Steiner, R., *Înnoirea artei pedagogico-didactice prin știința spirituală*, București, 1992.
3. Краних, Э., *Свободные Вальдорфские школы*, Москва, 1992.

CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA Programul “Dezvoltarea Gîndirii Critice”

a inițiat un proces de colectare de fonduri în vederea acoperirii parțiale a cheltuielilor pentru cursurile de perfecționare oferite de Centru.

Instituțiile de învățămînt care doresc să beneficieze de reduceri pentru cursurile oferite de Programul *Dezvoltarea Gîndirii Critice* vor adresa Centrului Educațional PRO DIDACTICA o scrisoare de garanție prin care se va asigura:

- participarea la curs a cel puțin 12 cadre didactice;
- sprijinirea efortului profesorilor de implementare a strategiilor de învățare ce dezvoltă gîndirea critică;
- acoperirea cheltuielilor de alimentare a participanților pe parcursul instruirii;
- achitarea contravalorii în lei a sumei de 90 de dolari SUA.

În scrisoare va rugăm să indicați modulul solicitat, adresa, persoana de contact și telefonul instituției dvs.

Pentru fiecare modul solicitat este nevoie de o scrisoare de garanție.

Scrisorile de garanție vor sprijini activitatea de căutare a fondurilor suplimentare de acoperire parțială a cheltuielilor de instruire. În baza scrisorilor va fi elaborat și înaintat organizațiilor donatoare un proiect. În cazul obținerii finanțării cursurile vor fi organizate nu mai devreme de octombrie 2003, iar instituțiile de învățămînt vor beneficia de cursuri în ordinea prezentării scrisorilor de garanție.

Relații la telefoanele: 54-25-56, 54-19-94
Fax: 54-41-99, e-mail: ncretu@cepd.soros.md

Persoana de contact:
Coordonator Program – **Nicolae CREȚU**